

19. Yüzyıl Türk Romanında Yanlış Batılılaşma

Belkıs Altunış GÜR SOY*

Özet

Osmanlı 18. yüzyıldan itibaren askeri yenilgiler ve toprak kayıpları ile karşılaşır. Değişmek adına yüzünü Batı medeniyetine döndürür. Bu değişme arzusu eğitim, sanat, askeri yapılanma, hukuk sistemi, maliye, sosyal hayat gibi farklı alanlarda etkisini sürdürür. 19. yüzyılda ilk örneklerini gördüğümüz roman denilen edebi türde bu zihniyet değişiminin tesirleri gözlenir. Yazarlar, kabukta kalan, öze nüfuz edemeyen bu modernleşme merakını eleştiren bir tavır takınırlar.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı devleti, Batı medeniyeti, 19. yüzyıl, Avrupa, İstanbul, modernleşme, zihniyet, roman, ikilem, alafanga

Abstract

Ottoman Empire explores solitary defeat and soil lost after eighteenth century. It turns their face to West civilization to change. This desire for change in education, art, military restructuring, legal system, economic, and social life, as it remains its effects in different areas. The effect of this mentality change was seen in the first examples of novels which was a kind of literacy in nineteenth century. Authors are criticizing with attitude of curiosity to modernization which remains in the shell, and not penetrating the core.

Keywords: Ottoman Empire, The West country, nineteenth century, Europe, İstanbul, modernization, mentality, novel, dilemma, european.

Mağrur ve kendi büyüklüğünden emin bir cihan devleti olan Osmanlı İmparatorluğu, 1699 ve 1718 yıllarında Karlofça ve Pasarofça anlaşmaları ile üst üste toprak kaybeder. Devlet-i Aliye, bu kayıplar sonucunda maddi ve manevi anlamda sarsılır. Bu itibarla bu olumsuz gidiş üzerinde düşünme ve çareler üretme yoluna gider.

Devlet, mevcut düzeni değiştirme ve iyileştirme adına bir takım adımlar atar.

3. Selim döneminden (1789-1807) itibaren bir dizi yenilik hayata geçirilmeye çalışılır. Padişah bürokratlara ve ilim adamlarına, “Devlet niye bu hâle geldi? Şimdi ne yapılabilir?” mealinde sorular ihtiva eden bir anket uygular.

---

* (Prof. Dr.) İstanbul Aydın Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, belkisgursoy@aydin.edu.tr

3. Selim, 1791 yılında Avusturya'ya geçici elçi olarak gönderilen Ebubekir Ratib Efendi'den Viyana'daki devlet yapılanması ve müesseselerin işleyişi hakkında bilgi ihtiva eden (askeri, mali, adli, siyasi ve eğitimle ilgili) bir rapor yazmasını talep eder.(Gürsoy, 2006) Bu dönemde Batı başkentlerine gönderilen diğer ikamet elçilerinden de aynı maksatlı değerlendirmeler ister. Açık düşünceli ve ileri görüşlü bir padişah olan 3. Selim, Nizâm-ı Cedîd adıyla yeni bir ordu kurar. Selimiye Kışlası inşa edilir. Fransa'dan subaylar getirilir. Yabancı dil öğrenimine önem verilir. Bu yıllarda Mühendishane-i Bahrî-i Hümayun (=Deniz Harp Okulu 1776), Mühendishane-i Berrî-i Hümayun (=Kara Harp Okulu 1795) açılır. (Tanpınar, 1997:37-73).

Bu yenilikler bazı çevrelerce iyi karşılanmaz. 3. Selim, Kabakçı Mustafa isyanı sonucunda tahttan indirilir.

2. Mahmut döneminde (1808-1839) Avrupa'dan askeri uzmanlar getirilir. Divan teşkilatı kaldırılarak bakanlıklar kurulur. Devlet memurlarına maaş bağlanır. Memurların tayin ve terfi işleri nizama bağlanır. Rütbe ve nişan sistemi yürürlüğe konulur. Polis, posta ve karantina teşkilatı kurulur. Müsadere usulü kaldırılarak özel mülkiyet ve miras hakkı tanınır. Askeri amaçlı nüfus sayımı yapılır. Memurlara fes ve pantolon giyme mecburiyeti getirilir. Büyük iller bölünür ve bu illere merkeze bağlı valiler gönderilir. Köy ve mahallelere muhtarlar tayin olunur. Padişah portreleri devlet dairelerine asılmaya başlanır.

1. Abdülmecit döneminde (1839- 1861) Tanzimat Fermanı yayınlanır. Böylece Osmanlı Devleti bir hukuk devleti olma sürecine girer. (Tanzimat Fermanı bir anayasa olmamakla beraber a nayasaya giden ilk adım olarak kabul edilebilir.) *“Tanzimat, Batı medeniyetine resmen ve bir devlet politikası olarak yönelmemiz gerektiği ve bunun için gerekli şartların tamamlandığı farz edilen ve belki daha da önemlisi bunların yabancı elçiler huzurunda bir çeşit taahhüt gibi ilan edildiği bir tarihtir.”*(Okay, 2010:15)

“Onunla imparatorluk, asırlarca içinde yaşadığı bir medeniyet dairesinden çıkarak, mücadele halinde bulunduğu başka bir medeniyetin dairesine girdiğini ilan ediyor, onun değerlerini açıkça kabul ediyordu.”(Tanpınar, 1997:129)

Bu fermanla padişah, tebaasının can, mal ve namusunun güvenliğini teminat altına alacağına söz verir.

Müslüman ile Müslüman olmayan ayrımı ortadan kaldırılmaya çalışılır. İlk kez mahkemeler adalet ve hukuk çerçevesinde yeniden yapılanmaya başlar.

Kanunları hazırlama görevi Meclis-i Ahkâm-ı Adliye'ye verilir. Avrupa hukukundan da yararlanılarak ceza, memurlar ve ticaret bahislerinde yeni kanunlar çıkarılır.

Askerlik hizmeti mecburi hâle getirilir.

İltizam usulü (=bir kimsenin devlet gelirlerini toplama işini üzerine alması) kaldırılır. Vergiler tahsildar denilen devlet memurlarınca toplanır.

Memleket yönetim bakımından il (vilayet), sancak, kaza (ilçe), nahiye (bucak) köy birimlerine ayrılır. Eyalet nizamı kaldırılır.

Arazi kanunu çıkarılır, toprak mülkiyeti yaygınlaştırılır. Demiryolları yapılır.

Avrupa'dan ilk defa borç para alınır. İlk defa kağıt para bastırılır. Öğretmen okulu, sanat okulu, idadi (lise), mülkiye mektebi (yönetici yetiştirmek için) açılır. Darülfünun (üniversite) açılması için çalışmalar başlar.

Abdülmecit, 1856 yılında Islahat Fermanını yayınlar. Islahat Fermanının en büyük özelliği gayri müslimlerle ilgili hususlara ağırlık vermesidir. Eğitim, askerlik, devlet yönetimi, mülk edinme, okul açma, mahkemelerde tercüman bulundurma gibi konularda Müslüman olmayan tebaaya bir takım haklar verilir. Böylece Müslim-gayrimüslim farkı ortadan kaldırılır.

Abdülaziz döneminde (1861-1876) devleti ve orduyu düzeltmek esas alınır. Bu zaman diliminde donanmanın modernleştirilmesine çalışılır. 1875 yılında Türk donanması İngiltere ve Fransa'dan sonra dünyanın üçüncü büyük donanması hâline gelir.

Tanzimat Fermanı yukarıdan aşağıya doğrudur. Padişah gerekli gördüğü için tebaasına bir takım hak ve imtiyazlar vermiştir.

Bu metin, düalist bir karakter arzeder. Eğitim, hukuk, yaşama pratikleri gibi birçok alanda bir ikilem doğurur.

Ortaya konulan yenilikler bölük pörçüktür. Planlı, programlı ve bir sistem dahilinde değildir.

Yenileşme çabaları bir anlamda imparatorluğun kendisini yaşatma ve ayakta kalma mücadelesi olarak düşünülebilir. (Tanpınar, 1997:129-178) Ülke aydınları, şair ve yazarlar bu çabaları destekleyen bir tavır alırlar. Bazı teklif, tavsiye ve uygulamalarla değişim hamlelerinin hızlanmasında pay sahibi olurlar.

Batı dünyası ile yüz yüze gelen bürokratlar ile kalem erbabı, Doğu dünyası ile Avrupa'yı mukayese ederler. Birçok durumda kendi dünyaları aleyhinde hükümler verdiklerinden dolayı üzüntü duyarlar.

Tanpınar, Paris'e geçici elçi olarak giden 28. Çelebi Mehmet'in haleti ruhiyesini şu cümlelerle anlatır:

“28. Çelebi Mehmed Efendi 1721 yılında gittiği Paris'i Evliya Çelebi'nin Viyana'yı seyrettiği gibi Kanunî asrının şanlı hatıraları arasından ve bir serhat mücahidinin mağrur gözüyle görmez. O, 18. asır Paris'ine Karlofça ve Pasarofça'nın millî şuurda açtığı hazin gediklerden ve devlet işlerinde pişmiş zeki bir memurun tecrübesiyle bakar. Bu “hazin gedikten bakma hâli” zaman içinde Batı karşısında “cihangir, muharip ve mücahit gururu yaralanmış” (Tanpınar, 1997:43-44) insanımızın ezik ve başı yerde kalmasına sebep olacaktır”.

“Diyâr-ı küfrü gezdim beldeler kâşâneler gördüm.
Dolaştım mülk-i İslam'ı bütün viraneler gördüm”. (Banarlı, 1997:872)
diyên Ziya Paşa; bu mısralarıyla bu iki âlem arasındaki farkı çok çarpıcı ve keskin bir ifadeyle dile getirir.

Kısaca değinmeye çalıştığımız bu yenileşme hamlelerinin bir ayağı da edebiyat alanında kendisini gösterir. Edebi eserler, hayatın aynası

hükümünde olduklarından Osmanlı'daki zihniyet değişimini bu kalem mahsulleri kanalıyla takip etmek mümkündür.

Yazarların Batı edebiyatlarıyla olan temasları; bu medeniyete ait olan edebi mahsullerin tür, muhteva ve şekil olarak bizde de ortaya çıkmasına yol açar. Gazete, makale, tiyatro, roman gibi birçok yeni tür edebiyatımıza girer. Batı dünyasına ait bir tahkiyeli eser tarzı olan roman türünün ilk örnekleri Tanzimat döneminde verilmeye başlanır.

Yazarlar, Batı edebiyatına has malzemeyi ve çeşitliliği bizim dünyamıza da taşımak suretiyle Batı edebiyatı üslubunda yeni bir edebiyat kurmak isterler. Bu yeni edebiyatı, bir eğitim aracı olarak görürler. Bu vadide yürüyerek Osmanlı'da bir zihniyet değişimine yol açmayı hedeflerler. Bu yolla toplumu değiştirip dönüştürmek, yani modernleştirmek emelini taşırlar.

Tanzimat döneminde ele alınan romanlar, türün acemi örnekleri olmakla beraber, devrin meselelerini aksettirmeleri açısından dikkate değerdirler. Eserlerini daha gerçekçi bir zemine taşımak isteyen Sami Paşazade Sezai'nin *Sergüzeşt* ve Nabizâde Nazım'ın *Karabibik* ve *Zehra*, Recaizâde Mahmut Ekrem'in *Araba Sevdası* adlı romanlardan sonra Servet-i Fünun döneminde modern Batı romanına daha çok yaklaşılr. Halit Ziya Uşaklıgil'in *Mâi ve Siyah*, *Aşk-ı Memnu* adlı eserleri ile Mehmet Rauf'un *Eylül* romanı, ilk olgun örnekler olarak kabul edilebilir. Diğer taraftan daha popüler bir çizgide Ahmet Midhat Efendi'nin tarzını devam ettiren Ahmet Rasim'den sonra, Hüseyin Rahmi Gürpınar çok sayıda eser verir. (Akyüz, 2014:140-146).

İlk romanlarda genellikle romancılar, öğretmen; edebi eserler ise birer okul konumundadırlar. Yazarlar, okuyucularını bilgilendirmeyi ve sarsmayı hedef edinirler. Yeni bir dünyanın kapılarını aralamak, kitleleri uyandırmak, farklı fikirlerle karşılaştırmak, alışılmış kalıpların dışına çıkarmak için edebiyatı bir vasıta olarak kullanırlar. Bu eserlerde yanlış âdetler, batıl itikatlar, görücü usulü ile evlilikler, çok eşle evlilik, halkı okur yazar olmaya ve öğrenmeye teşvik, okullaşmaya ve kız çocuklarını okutmaya yöneltme, köleliğin kaldırılması, kadınların sosyal ve medeni hakları, köylünün ilmi usul ve teknikler kullanarak kalkınmasının temini

gibi bahislerle akıl, hak, hukuk, adalet, medeniyet ve hürriyet gibi kavramlar ele alınır.

Fikir ve kalem erbabı, genellikle Fransız İhtilali'nin temsilcilerinden ve "aydınlanma çağı" düşünürlerinden olan Voltaire, Rousseau, Montesquieu gibi isimlerin eserlerinden beslenirler. Hayat ve hadiseler karşısında akılcı bir tavır almak isterler. Pozitif düşünceye ve pozitif ilme inanırlar. Bizim dünyamıza ve değerlerimize ise genellikle oryantalist bakış açısı ile yaklaşırlar. Doğu-Batı sentezini savunan yazarlar, kendi değerlerine ve geleneğe bağlı kalarak Batı'nın ilim, sanat ve tekniğini almayı amaçlarlar. Oysa zaman içinde Batılılaşma adı altında giderek yozlaşan bir zümre ortaya çıkar. "Alafranga", "şık" veya "tatlı su frengi" denilen bu tipler, Batı medeniyetinin özüne nüfuz edemeyip kabukta kalırlar. Batı'daki hukuk devleti olma keyfiyetini, iş disiplini, çalışma ve üretme aşkını, ilim ve sanat zevkini, bir yaşama biçimine dönüşmüş olan öğrenme merakını, zamanı iyi kullanma terbiyesini, sistemli ve hesaplı hareket etme alışkanlığını göz ardı ederler. Bu romanlarda ele alınan tipler, çoğu yerde kendi değerlerinden ve halktan kopuk bir profil çizerler. Özentili odaklı bir bakış açısıyla cazip, eğlenceli ve kolay gelen yaşama tezahürlerini benimserler. Bu anlayış; mensuplarını Doğu dünyasının değerlerini reddetmeye, kendi ülkesine ait olan kabul ve pratikleri hor görmeye götürür. Bu mukallit tipler, bu dönemin eserlerinde acı bir ironi ile ele alınırlar. (Moran, 2007: 259-268) Halkı küçümseyen bu iğreti tipler, topluma hatta kendi ailelerine bile tepeden bakarlar. Ülkelerine bir katkı sağlamak gibi bir dertleri ve endişeleri yoktur. 1950'li yıllara kadar romanımızın ana problemi olan bu Batılılaşma serüvenini Tanpınar, "eşikte kalmış" olmak hâli olarak yorumlar.

Bu durum aslında bir modernleşmeden çok bir bozulmadır. Bir yozlaşma, kendisine yabancılaşma, köksüzleşme olarak kendisini gösterir. Yazarlar, birçok eserde millî ve yerli değerleri koruyarak, Avrupa'nın ilmini ve tekniğini almak isteyen tiplerle yozlaşmış tipleri karşılaştırırlar. *Felâh Bey'le Rakım Efendi*, *Turfanda mı Yoksa Turfa mı*, *Bahtiyarlık* (Okay, 1989: 29) romanlarında iki ayrı tipin çatışmasına şahit olunur. Bu eserlerde Batı'nın sadece ilim ve tekniğine talip olan sağ duyulu kahramanlar, ideal insan tipleri olarak gösterilirler.

Yazarlar genellikle İstanbulludur. *Küçük Paşa, Bahtiyarlık, Turfanda mı yoksa Turfa mı* gibi birkaç köy romanı dışında Kurtuluş savaşı sonlarına kadar romanımızdaki ana mekan İstanbul'dur. Yahya Kemal'in ifadesiyle Tanzimat yazarları, dünyaya Çamlıca'dan Servet-i Fünûn yazarları Tepebaşı'ndan, Kurtuluş savaşıdan 1950'lere gelinceye kadarki dönemin kalem erbabı da Metris Tepe'den bakacaktır. İstanbul, iki başlı bir şehir konumundadır. Tepebaşı, Beyoğlu, Şişli, Harbiye gibi semtler yeniliğin, Fatih, Aksaray, Şehzadebaşı, Beyazıt gibi semtler ise eskinin temsilcisidir.

Osmanlı ailesi, geniş ailedir. Evli kız ve erkek çocuklar da dahil üç nesil bir arada müstakil evlerde yaşar. Yenileşme merakı ile birlikte genç kız ve delikanlılar gözlerini Beyoğlu'na dikerler. Aile yuvalarından, klasik Osmanlı evlerinden ayrılıp apartman dairesine çıkma kavgası verilir. Gençler modernleşme adına gösteriş ve moda kaygısına, eğlence arayışına, giyim kuşam derdine düşerler. Orta yaşlılar bu gidişe karşı çoğu zaman kayıtsız kalırlar. Yaşlılar ise pasif direnişçi konumundadırlar. Torunlarına karşı son derece yufka yürekli olan bu görmüş geçirmiş nesil, değişikliklere karşı tepkili olsalar bile ağırlıklarını koymaktan, gür sesli ve ikna edici konuşmaktan çekinirler. Eskiye temsil eden nesiller, mukavemetsiz ve zayıftırlar.

İçinde bulunulan zaman, kadın cinsinin evin dışında çok da aktif olmadığı, devleti ve ülkeyi yönlendirecek önemli karar ve mevkilerde söz sahibi bulunmadığı bir zamandır. Keskin dönemeçli böylesi bir devirde romanlarda ele alınan erkek kahramanların genellikle iradesiz ve zayıf tipler olduklarını gözleriz. Bu tipler hayat karşısında edilgendirler. Hiçbir konuda aktif bir tavır alamazlar. Aksiyon insanı, dava adamı değildirler. Edebiyat ile hayat arasında paralellik kuran bir anlayıştan hareketle belki de İmparatorluğun yıkılışa gidişi ile bu erkek kahramanların zafiyeti arasında bir bağ kurulabilir.

Bu yıllarda cemiyetin erkek üyelerinde içki, kumar ve sefahat merakı yaygınlaşır. Beyoğlu eğlence âlemlerinin müdavimi olma, ithal kuş besleme, at merakı gibi pahalı zevkler gelişir. Bütçeler açık vermeye başlar. Osmanlı evlerinde hanımlar gece yarısı eve dönen oğul ve eşlerini endişe ile beklerler. Aileler sarsıntı geçirir. Mal varlıklarını günübürlük hevesler ve sefahat âlemlerinde tüketen mirasyedi tipler türer. İntibah'ın Ali Bey'i,

Felatun Bey’le Rakım Efendi’nin Felatun Bey’i, *Araba Sevdası*’nın Bihruz Bey’i bu tiplemelere örnek olarak verilebilir. (Moran, trsiz:259-263)) Şımarık, bencil, rahatına ve keyfine düşkün bu kahramanların hiçbir ciddi mesele ve gaileleri yoktur.

İstanbul’un zengin ahalisi Beyoğlu’ndaki mağazalardan alışveriş ederler. “*Genç erkekler, elbiselerini Paris’ten getirtir veya Beyoğlu’ndaki yabancı terziye diktirirler. Bu arada silindir şapka giymek, kadınlar gibi tırnak uzatmak, Türkçe’yi beğenmeyip yabancı kelimeler kullanmak, elde bastonla gezmek, köpek besleyerek sokağa köpekle çıkıp dolaşmak da alafrangalık ve şıklık belirtileri sayılır.*” (Kavcar, tsiz: 16).

Genç hanımlar Beyoğlu’ndaki mağazalardan giyinmeyi bir Avrupalılaşma göstergesi olarak kabul ederler. Takip edilen moda mecmualarından ve kataloglardan seçilen kıyafet, aksesuar, çanta ve tuvalet malzemeleri Paris’e ısmarlanarak getirtilir. Şıklık ve gösteriş yarışı ile lüks tüketim başını alıp gider. Avrupa mallarına düşkünlük ve israf artar. Danslı toplantılar, balolar, çalgılı kahveler, gazinolar yaygın eğlence mekânları hâlini alır. Kadın erkek bir arada gezme ve eğlenme alışkanlığı başlar.

Osmanlı bürokratları ve ilim adamları 16. yüzyılda Beyoğlu’na adını veren Venedik elçisi Andre Giritti (Perin, 1940: 14) nin oğulları Francesco ve Alvisse ve Alfonso zamanında bu saray yavrusu konakta verilen ziyafetlere katılırlar. Teşrifat kuralları, Avrupa ev tefrişi, sofrası ve yemek adabı ile burada karşılaşılırlar. Pargalı İbrahim Paşa’nın danışmanı olan Alfonso’nun da etkisiyle Hatice Sultan’ın sarayında Avrupalı döşeme tarzı görülecektir. Bürokratlardan başlayan bu uygulama zaman içinde toplum katmanlarına yayılacaktır.

İlk Türk öğrenci 1827’de İngiltere’ye gönderilir. Ondan sonra mühendislik ve askeri tahsil yapma adına bir hayli öğrenci Batı’ya yollanır. Bu gidenlerin bir kısmı gerçekten sağlam bir eğitim alırken, bir kısmı da okumak bahanesiyle uzun yıllar Avrupa’da kalarak ciddi anlamda hiç bir şey tahsil edemediği geri dönerler. Fakat “bir ideal”, “bir cennet”, “bir altın rüya” olarak kabul edilen bu diyarları görmüş olmak bile bu gençlere cemiyet içinde hatırı sayılır bir itibar kazandırır. Bu gençler, konuşmalarının arasına yabancı kelimeler katar, kendi aileleri de ‘dahil

olmak üzere etraflarını küçümserler. *Şıpsıevdi*'deki Meftun Beyi, geri ve kaba bulduğu hane halkına dans etme, meyve yeme, çatal bıçak kullanma gibi konularda ders verir. *Şık*'ın *Şöhret* adlı kahramanı dans dersi alır.

19. yüzyılda Batı denilince akla Fransa gelir. Batı dili olarak da Fransızca rağbet görür. Roman kahramanları, yerli yazar ve eser okumazlar. Yerli olan her şeyi hor görüp aşağılarken, yabancı olan her şeyi baş tacı ederler. Fransızca öğrenme yaygınlaşır. Âileler çocuklarına lisan öğrensin diye Fransız mürebbiyeler tutarlar. Bu mürebbiyeler genellikle sadece kendi ana dillerini konuşan, öğretmenlik eğitimi olmayan vasıfsız hanımlardır. Bu hanımlar köşklerde, konaklarda itibar görerek el üstünde tutulurlar. Bu mürebbiyelerin birçoğu hanelerin baba, oğul ve damat gibi farklı erkek üyeleri ile aynı zamanda bir gönül ilişkisi içine girerler. Bu suretle hem eğlenmek hem de maddi menfaat elde etmek yoluna giderler. *Mürebbiye*, *Metres* romanında olduğu gibi. (Kavcar, tsiz:190-196) Fransızca bildiğini iddia eden kimseler de konuşmaları arasına yerli yersiz Fransızca kelimeler sokuşturarak etraflarını etkilemeye çalışırlar. Fransızca gazete, dergi ve moda mecmualarını okumak yaygınlaşır.

Osmanlı evinde kedi beslenirken Batı tesiriyle köpek beslenmeye başlanır. *Şık* romanında bir sokak köpeğine tasma takan ve onu ehil bir hayvanmışçasına lokantaya götüreren *Şöhret* Beyin ne ölçüde komik hâllere düştüğü karikatürize edilerek anlatılır.

Bu dönemde Osmanlı'nın musiki zevki değişir. Ud ve kanunun yerini piyano alır. Yabancı öğretmenler çocuklara Batı musikisi dersleri verirler. Batı musikisi merakı giderek yayılır. Evlerin küçük hanımları piyano çalmayı öğrenirler.

Bu roman tiplerinin hayattan alınmış olup olmadıkları konusunda Hüseyin Rahmi Gürpınar şöyle der: “*Ey okuyucu! Şık'ın bu bilgisizliğini, bu aptallığını romancının muhayyilesinde canlanmış bir mübalağa olarak kabul etmeyiniz. Ben bu satırları yalnız hayalimden yazmıyorum. Modelim, görüp işittiğim gerçeklerdir.*” (Gürpınar, 1972:62).

Sosyal fayda eksenli 19. yüzyıl Türk edebiyatı romancıları, “eğlendirerek öğretme” prensibinden hareketle içinden geçtikleri dönemi çeşitli

cepheleriyle aksettirirler. Yazarlar, yaşadıkları zamana tanıklık eden, hadisatın getirdikleri ile türlü insanlık hâllerini kayda geçiren bir konum arz ederler. İki medeniyetin ortasında kalan ve sancılı bir süreçten geçen insanımızın geçirdiği istihaleleri romanlarına taşımak suretiyle onları toplumsal hafızada yaşatırlar. Bu dönemde Batı medeniyetini tamamen reddedenler, iki ayrı zihniyet dairesi arasında ârâfta kalanlar, iki ayrı dünyayı nefsinde uzlaştırıp her ikisinin de iyi, güzel ve faydalı yanını almak isteyenler hayat planında mevcutturlar. Yazarlar, genellikle eserlerinde Batı medeniyetini şekilde uygulayıp aslına vakıf olmayan tiplerini ele alarak onları gülünç mevkinde gösterirler. Bu tiplerin karşısına ideal kahramanlar çıkararak yanlış daha çarpıcı bir biçimde ortaya koydukları da olur. Her hâlükârda kalem erbabı, “öğretmen yazar” olmak vasfına uygun bir biçimde hareket ederek içinde yaşadıkları topluma yol göstermek isterler.

Kaynaklar

Akyüz, Kenan (2014). *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri*, İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Banarlı, Nihat Sami (1997). *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi Cilt 2*, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Gürsoy, Belkıs Altuniş (2006). “Türk Modernleşmesinde Sefirlerin ve Sefaretnamelerin Rolü,” *Bilig Dergisi* : 139-165

Gürpınar, Hüseyin Rahmi (1972). *Şık*, İstanbul.

Kavcar, Cahit(trsiz). *Batılılaşma Açısından Servet-i Fünûn Romanı*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.

Moran, Berna(trsiz). *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış*, Cilt 1, İstanbul: İletişim Yayınları.

Okay, M. Orhan (2010). *Batılılaşma Devri Türk Edebiyatı*, İstanbul: Dergâh Yayınları.

Perin, Cevdet (1940). *Türk Edebiyatında Fransız Tesiri*, İstanbul: Pulhan Matbaası.

Tanpınar, Ahmet Hamdi (1997). *19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: Çağlayan Kitabevi